

Tadqiqot UZ

**ЎЗБЕКИСТОН
ОЛИМЛАРИ ВА
ЁШЛАРИНИНГ
ИННОВАЦИОН
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАРИ
МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

2021

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидаги изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

**31 MART
№26**

CONFERENCES.UZ

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 26-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
23 - ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
26-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-23**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
26-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-23**

ТОШКЕНТ-2021

УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2021]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 26-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 март 2021 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2021. - 11 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

PhD Шакирова Шохида Юсуповна (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги "Оила" илмий-амалий тадқиқот маркази)

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг туган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Раҳмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22. Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23. Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24. Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25. География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

АГРОПРОЦЕССИНГ РИВОЖЛАНИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ

1. Алтмишов Бобур Суннатбекович ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ХАССП- ТИЗИМИНИ ҚЎЛЛАШ	7
2. Sayyora Kazakova Erkaevna ASALARINI XALQ XO'JALIGIDAGI ANAMIYATI	9

АГРОПРОЦЕССИНГ РИВОЖЛАНИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ХАССП- ТИЗИМИНИ ҚЎЛЛАШ

Алтмишов Бобур Суннатбекович

Жиззах политехника институти ассистенти

Телефон: +998945703580

bobir.bobir321@gmail.com

Аннотация: тезисда қишлоқ хўжалигида стандартлаштириш фаолияти ривожланиб келаётган бир даврда хавфсиз озиқ-овқат маҳсулотларни ишлаб чиқаришга қаратилган халқаро стандартларга бағишланган ИСО 22000 серияли стандартлар тўғрисида маълумотлар келтирилган.

Калит сўзлар: қишлоқ хўжалиги, хавфсиз озиқ-овқат, маҳсулот, ишлаб чиқариш, ХАССП тизими, ИСО, ХТКНН усули.

ХАССП тизимининг маъноси мумкин бўлган хатарларнинг олдини олишга асосланган озиқ-овқат хавфсизлигига ёндашув ҳисобланади. ХАССП қисқартмаси инглизча сўзларнинг қисқартмаси - Hazard Analysis and Critical Control Point (хатарларни таҳлил қилиш ва муҳим назорат нуқталарини аниқлаш). Рус тилидаги версияда ХАССП белгиланадиган белгиси ишлаб чиқилган.

ХТКНН - бу хатарларни таҳлил қилиш назорат нуқтаси, озиқ-овқат маҳсулотлари занжирининг мутлақо барча босқичларида, ишлаб чиқариш жараёнининг исталган нуқтасида, шунингдек, хавфли вазият юзага келиши мумкин бўлган маҳсулотни сақлаш ва сотишда назоратни таъминлайдиган озиқ-овқат хавфсизлигини бошқариш тизими бўлади.

ХАССП тизими асосан озиқ-овқат ишлаб чиқарувчи компаниялар томонидан қўлланилади. Ривожланган мамлакатларда ҳар бир ишлаб чиқарувчи ўз маҳсулотларини ишлаб чиқаришнинг барча технологик хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ўз ХАССП тизимини ишлаб чиқади. Ривожланган тизим ишлаб чиқариш технологиялари жараёнлари ўзгаришларига риоя қилиш учун қайта ишланиши мумкин.

ХАССП Hazard Analysis and Critical Control Point деган маънони англатади - бу озиқ-овқат хавфсизлиги билан синонимга айланган стандарт. Бу озиқ-овқат хавфсизлигига жиддий таҳдид соладиган хатарларни аниқлайдиган, баҳолайдиган ва назорат қилувчи тизим. Тизим озиқ-овқат хавфсизлиги бўйича СМС самарали тарзда амалга ошириладиганлигига ишончни таъминлайди. У хатарларни ёки озиқ-овқат маҳсулотларининг хавфсизлигига таъсир қилиши мумкин бўлган омилларни кўриб чиқади ва истеъмолчига зарар этказмаслик учун назоратни амалга оширади. ХАССП концепцияси 60-йилларда космонавтлар космосда фойдаланадиган озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш учун АҚШ Миллий авиация ва космик агентлиги (НАСА) томонидан ишлаб чиқилган.

ХАССП хавфни таҳлил қилиш ва муҳим назорат пунктлари (инглиз тилидан - хавфни таҳлил қилиш ва муҳим назорат пунктлари). Бугунги кунда ХАССП бутун дунёда озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашнинг энг самарали усули сифатида тан олинган. 2005 йил сентябр ойида ХАССП учун биринчи халқаро стандарт ИСО 22000:2005 «Озиқ-овқат хавфсизлигини бошқариш тизимлари. Озиқ-овқат занжиридаги ҳар қандай ташкилотга қўйиладиган талаблар». ИСО 22000 озиқ-овқат хавфсизлигини бошқариш стандарти сифатида маҳсус ишлаб чиқилган ва қуйидаги талаблар блокларини ўз ичига олади.

Менежмент тизимига озиқ-овқат занжири иштирокчилари учун тегишли бўлган ИСО 9001 стандартининг "қисқартирилган" талаблари

хатарларни таҳлил қилиш назорат нуқтаси учун ХТКНН усулини тўлиқ бажариш лозим бўлади. Ишлаб чиқаришнинг асосий дастурлари (санитария-гигиена воситалари, жиҳозларни таъмирлаш ва ювиш, зараркундаларга қарши кураш ва бошқалар) дастурига

киритилган. Мутахассисларнинг фикрича, бугун ИСО 22000 озиқ-овқат корхоналари учун бошқарув тизимининг энг муваффақиятли ва самарали модели ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Мирагзамов М.М., Сабилов М.З., Абдувалиев А.А., Алимов М.Н. Бойко С.Р. Основм стандартизации, сертификации и управления качеством. – Тошкент.
2. [www ISO.com](http://www.iso.com) - ИСО Халқаро стандартлаштириш ташкилоти сайти.

ASALARINI XALQ XO'JALIGIDAGI AHAMIYATI

Sayyora Kazakova Erkayevna

Xorazm VXTXQTMOHMarkaz katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Asal mahsulotlarini olinishi, qishloq xo'jaligidagi ahamiyati, asalni davolovchi xususiyatlari va sifat talablari.

Kalit so'zlar: qishloq xo'jaligi, asalari, mevalar, gullar

Respublikamiz aholisini barcha turdagi qishloq, xo'jalik mahsulotlari bilan ta'minlashda asal salmoqli o'rin egallaydi. Barcha turdagi o'simlik gullarini changlashda va ular xosildorligini oshirishda xam asalarilar muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan bir qatorda ulardan sanoatimiz uchun zarur hisoblangan mum mahsuloti ham yetishtiriladi. Asalarilar tomonidan changlangan mevalarni mazasi, xushxo'rliigi va vazni oddiy tabiiy usulda changlangan mevalarga qaraganda birmuncha yuqori darajada bo'lishi tajribalarda sinab ko'rilgan. Shuningdek, ayrim sug'oriladigan zonalarda asalarilarni o'simlik gullarini changlatishdagi foydasi va undan olinadigan daromad va samaradorliklarni beradigan asal va mum mahsulotiga nisbatan birmuncha yuksak bo'lishi tajribalarda sinab ko'rilgan.

Respublikamizda asalarilar tomonidan changlantiriladigan meva, savzavot, gul, paxta, poliz ekinlari va umuman 100 dan ortiq o'simlik turlarining mavjudligi aniqlangan. Ularning orasida keng tarqalganlari: meva beruvchi o'simliklar, kungaboqar, paxta, beda, qizil beda, poliz ekinlari va boshqalar asalarilar yordamida changlantirilsa, ularning hosildorligi 20-30 foizga, ayrim hollarda undan ham ko'proq ortar ekan.

Asalarilarning asosiy mahsuloti asal o'zining yuqori kaloriyasi, mazasi, parhyezligi va davolash xususiyatlariga ega ekanligi bilan barcha turdagi oziq ovqatlardan keskin ajralib turadi. U o'zining inson ichki kasalliklarini davolashda yuksak shifobaxshligi bilan ham salmoqli o'rin egallaydi. Asal yosh bolalar uchun ham nixoyat foydalidir. Bunga asosiy sabab uning tarkibidagi oddiy qandglyukoza, fruktoza, fermentlar, organik kislotalar, turli xil mikroelementlarni bo'lishidir va ular inson organizmi uchun nihoyat zarur ekanligidir.

Barcha mamlakatlarda bo'lgani kabi bizning respublikamizda tibbiyot fanlarini tobora rivojlanib borayotganligi sababli ko'plab kasalliklarni davolash ishlarida asalari mayda bolalarini oziqlantirishda foydalaniladigan «asalari suti» «asalari zahari» va «propolis» kabilar uz samarasini bermoqda. Barcha viloyatlarda chorvachilikni bu serdaromad va foydali tarmog'ini rivojlantirishga alohida e'tibor berilmoqda. Ayrim fermer xo'jaliklari bu sohani rivojlantirishda faollik ko'rsatish uchun bel bog'laganlar. Bunday xo'jaliklar Farg'ona, Andijon, Qoraqalporiston va Xorazm tumanlarida salmoqli o'rin egallab kelmoqdalar. Har bir xo'jalikda 120-200 asalari oilasi boqilayotganligi matbuot sahifalarida ko'rsatilgan. Asalarilar oilasining hayoti nihoyatda murakkab va o'ziga xos xususiyatlarga egadir. Oilani tashkil etuvchi har bir individ ma'lum bir muayyan vazifani bajaradi. Shunga ko'ra xar bir oilada urg'ochi ari ishchi ari va erkak arilar bo'ladi. Ular o'zining tana tuzilishi, katta kichikligi va fiziologik xususiyatlariga ko'ra bir-birlaridan farq qiladilar. Bu xususiyatga polimorfizm deyiladi. Polimorfizm, odatda, xar bir individ oilada ma'lum bir vazifa bajarishdan kelib chiqadi. Boshqacha qilib aytganda bajarilishi lozim bo'lgan ishning taqsimlanishi bevosita ularning barcha morfologik farqlariga bog'liq, bo'ladi.

Asalarilar oilasi bir butun va yagona biologik va xo'jalik birligi bo'lib ularni na erkagi, na urg'ochisi va na ishchisi o'z oilasidan ajralgan holda o'z vazifasini bajara olmaydi. Ular bir-birlari bilan muayyan, bog'liq, holda o'z faoliyatini ko'rsata oladilar. Asalarilarning hayoti va faoliyati tashqi muhit sharoiti bilan nihoyat bog'liq holda bo'ladi. Asalarilar oilasining hayoti nihoyatda murakkab va uziga xos xususiyatlarga egadir. Oilani tashkil etuvchi har bir individ ma'lum bir muayyan vazifani bajaradi. Shunga ko'ra xar bir oilada urg'ochi ari, ishchi ari va erkak arilar bo'ladi. Ular o'zining tana tuzilishi, katta kichikligi va fiziologik xususiyatlariga ko'ra bir-birlaridan farq qiladilar.

Asalari oilasi ona, ishchi va erkak arilardan iborat. Ona asalari bitta (bo'yi 20-25mm, vazni 220-250mg) bo'lib, tuxum qo'yish va oilani boshqarish vazifasini bajaradi. Ularning oziq to'plashi, urchib ko'payishi, hayotchanligi, o'sishi va rivojlanishi ham tashqi muhit bilan chambarchas bog'liqdir. Asalarilar uchun tabiatdagi barcha xil o'simliklar gulining nektari va changilari oziq,

manbalari hisoblanadi. Shuningdek, asalarilar uchun suv va mineral moddalar ham talab etiladi.

Respublikamizning tabiiy sharoiti ko'plab o'simliklarni o'sishi uchun nihoyat qulay hisoblanadi. Viloyatlarimizda asalari boqish asosan ko'chma asalarichilikka asoslangan. Binobarin, tovar mahsulotning asosiy qismi shu usul asosida yetishtiriladi. Ko'chma asalarichilik zonalarida asalchilik o'simliklarni xilma-xilligi, o'lkamizda uzoq, vaqt sovuq bo'lmasligi, qish mavsumining qisqaligi, asalarilarning yuvvoshligi, ularni parvarish qilish usullarining oddiyligi ko'plab qimmatli asalari, ona ari, va paketli asalarilar olish uchun katta imkoniyatlar beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'. Xoldorov. "Qishloq xo'jalik mehnati" (o'quv qo'llanma). – Toshkent: "O'qituvchi", 1992 y.
2. T. X. Ikromov. "Xususiy chorvachilik". Toshkent: «Sharq», 2002 y.

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 26-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(23-қисм)

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусахҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.03.2021

Контакт редакций научных журналов. [tadqiqot.uz](http://www.tadqiqot.uz)
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of [tadqiqot.uz](http://www.tadqiqot.uz)
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000